

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 159.947.24:316.6ср

Н. М. Ковтун,

кандидат філософських наук, доцент, докторант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВОЛЯ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано вольовий характер соціальної активності особистості. Значну увагу присвячено визначенню понять "воля", "активність", "особа", "особистість". Аналіз волі як основи соціальної активності особистості відбувається у контексті вивчення напрацювань Р. Штайнера щодо співвідношення мислення, почуттів і волі у структурі людської діяльності. Інтенсивність вольової соціальної активності розглядається у контексті аналізу соціальної апатії. Особливу увагу зосереджено на дослідженні співвідношення індивідуальної і суспільної волі, волі особистості і держави. Натомість соціальна деструктивність досліджується як специфічно людська націленість на панування над іншим індивідом чи соціальною групою.

Постановка проблеми. Радикальні соціальні зміни в українському суспільстві в останні десятиліття супроводжуються зростанням рівня соціальної активності індивіда зокрема і суспільства загалом. У контексті цього важливу роль відіграє дослідження волі як основи соціальної активності особистості. Власне саме воля в якості творчого імпульсу до дії постає не лише основою усвідомлення потреб, а й висхідним положенням щоденного вибору особистості. На підставі усвідомлення потреб і націленості на вибір напрямку діяльності в індивідуальній і суспільній свідомості формується цілісний образ мети практичного перетворення світу природи і світу культури.

Метою статті є аналіз вольового характеру соціальної активності особистості та визначення понять "воля", "активність", "особа", "особистість".

Виклад основного матеріалу. У межах сучасної філософської парадигми сформувалось різне розуміння волі як фактору соціальної активності. Зокрема, у виданні "Історія філософії" під редакцією О. Грицанова воля розглядається як основа саморегуляції суб'єктом своєї діяльності, яка забезпечує векторну орієнтацію іманентних станів свідомості на об'єктивовану екстеріорну мету і концентрацію зусиль на досягнення останньої [1: 194]. Власне в акті волі суб'єкт легітиміє і санкціонує в якості мети суб'єктивне бажання, яке конституюється в цьому процесі як об'єктивно спрямована мета діяльності. Загалом в історико-філософській парадигмі інтерпретація феномену волі реалізується в двох напрямках. Згідно з першим – воля розглядається як об'єктивно існуюча константа, сутність якої має фізіологічний, психологічний, соціальний або трансцендентальний характер. Другий напрямок репрезентований філософією волонтаризму, представники якого розглядали волю як феномен іманентно властивий людині, що проявляється зокрема в свободі волі.

Варто зауважити, що й розуміння поняття "активність" у науковій літературі не має усталеного характеру. Виділяють декілька підходів щодо його розуміння. За першим підходом активність розглядається як поняття ширше за обсягом, порівняно з поняттям "діяльність". У такому контексті активність не тільки властива усій різноманітності біологічних організмів, вона є їх атрибутивною ознакою. Активність супроводжує зародження і розвиток, самозбереження і самовідтворення організмів. Водночас діяльність постає як специфічна форма активності людини, спосіб реалізації її здібностей, втілення її активного ставлення до природи і суспільства.

У межах другого підходу активність розглядається як поняття вужче за обсягом, відносно поняття "діяльність". У такій інтерпретації активність постає мірою діяльності, ступенем її інтенсивності. Саме з огляду на це вживаються поняття "активна діяльність", "активна поведінка", "активна участь". У контексті цього активність розглядається нами як системна соціальна якість, у межах якої відображається не лише активне ставлення людини до суспільства, а й рівень взаємодії індивідів, малих та великих соціальних груп як суб'єктів суспільних відносин. Сутнісними ознаками соціальної активності є орієнтація особистості на прагнення впливати на соціальні процеси, націленість змінювати, трансформувати або зберігати існуючий соціальний стан.

Русійними силами і регуляторами соціальної активності індивіда і суспільства є внутрішні і зовнішні чинники. Зазвичай, якщо до внутрішніх чинників соціальної активності відносять індивідуальні і суспільні потреби, інтереси, мотиви, то зовнішні чинники позначені конформістським характером, який зумовлюється впливом зовнішніх умов, тиском соціальної групи чи суспільства загалом. Однак, у переліку чинників активності основна увага сконцентрована на аналізі раціонально зумовлених, а не на

іраціональних чинниках (волінні, прагненнях, емоціях, інстинктах, інтуїції), які часто є рушійною силою соціальної активності.

У контексті дослідження соціальної активності важливу роль відіграє визначення поняття "особистість". Осмислення феномену особистості в сучасній філософській традиції пройшло еволюцію в діапазоні від абсолютизації індивідуальності до акцентуації на соціальній значущості різних форм її діяльності та сфер буття. Рівночасно інтерпретація поняття "особистість" у сучасній філософській парадигмі не набула системного характеру, оскільки вказана дефініція активно використовується у різних наукових дисциплінах – філософії, соціальній філософії, філософській антропології, культурології, соціології, психології, педагогіці. У межах кожної із них склалася своя парадигма тлумачення істотних ознак особистості.

Доречно зазначити, що особистісні ознаки людської сутності стали предметом філософської рефлексії лише у період епохи середньовіччя. Власне саме "християнська культура середньовіччя відкрила особистісну основу конститутивних для людини всезагальних форм" [2: 12]. Це зовсім не означає, що до вказаного періоду особистість як соціокультурний феномен не існувала, однак, саме з епохи середньовіччя можемо говорити про здатність особистості до самоусвідомлення. Зокрема у "Сповіді" Аврелія Августина внутрішня духовна особа постає як повноцінний суб'єкт іманентної душевної діяльності, позбавлений можливості реалізуватись у зовнішньому соціальному бутті. Відтак, саме християнство сприяло формуванню духовної особи, здатної до усвідомленого цілеспрямованого вольового вибору між добром і злом.

Згідно з іншим підходом, який представляє зокрема А. Пелипенко, становлення особистості припадає на епоху Відродження. За твердженням дослідника, суб'єкти культури в контексті ментальності поділяються на три типи: індивід, паліат, особистість. Індивід розглядається ним як спадкоємець архаїчної, стародавньої людини з її родоцентричною і міфоритуальною картиною світу. Натомість паліат постає як людина маніхейського типу зі сталим логоцентричним світоглядом. У свою чергу, особистість – це гранично самодостатній і самоактивний суб'єкт, який заклав основу цивілізаційних здобутків в епоху Ренесансу і Реформації в Європі [3: 38].

Якщо з акцентацією автора на прив'язаності індивіда до родоцентричного і міфоритуального світогляду можна посперечатися у контексті сумнівності наявності вказаних ознак у свідомості більшості індивідів сучасного суспільства, то більш глибокої уваги заслуговують виділені автором ознаки сутності особистості. Мається на увазі визначення в якості атрибутивних ознак особистості самодостатності і високого рівня соціальної активності, котрі вказують на наявність у структурі особистості вольової націленості на активну життєву позицію.

Водночас важливого значення набуває і виведення сутнісних ознак особистості зі сфери соціокультурного простору. З цього приводу Е. Ільєнков зауважив, що "людську особистість можна справді розглядати як одиничне втілення культури як всезагального" [4: 261]. Утім, як відзначає Г. Балл, у вказаному визначенні точніше було б сказати "всезагального і особливого". На цій підставі дослідник пропонує визначення особистості як "системної якості людського індивіда, яка забезпечує його здатність бути відносно автономним та індивідуально своєрідним суб'єктом культури" [5: 5-6]. Вказане визначення значною мірою співвідноситься з низкою психологічних трактувань особистості. Зокрема, С. Максименко виділяє такі ознаки особистості, як цілісність, здатність до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції, наявність свого унікального і неповторного внутрішнього світу [6: 40]. З цим визначенням корелюються напрацювання К. Платонова, на думку якого, особистість – людина як носій свідомості [7]. У свою чергу, Б. Анан'єв розглядає особистість як суб'єкта суспільної поведінки й комунікації [8: 74]. Доречно зазначити, що визначення особистості через суспільну комунікацію і як наслідок становлення свідомості багато в чому співвідноситься цю категорію з поняттям "особи".

Отже, важливого значення набуває розмежування понять "особа" і "особистість". Особа трактується нами, як людський індивід, узятий в апекті його соціальних якостей (погляди, цінності, інтереси, моральні переконання), іншими словами, це людина, яка пройшла процес соціалізації. Поняття "особа" має в англійській мові відповідник *person*, а в російській мові, зазвичай, використовують поняття "лицо". Під особистістю, на нашу думку, варто розуміти системну якість, яка забезпечує його здатність індивіда бути відносно автономним та індивідуально своєрідним суб'єктом культури. Саме у такому контексті використовуються рос. "личность" і англ. "personality".

У контексті дослідження соціальної активності варто зауважити, що воля відіграє важливу роль у процесі формування системи цінностей індивіда і суспільства загалом. Діапазон соціальної активності в аспекті становлення ціннісних орієнтацій рухається від "я повинен" до "я хочу". Саме вольові акти є основою системи ціннісних орієнтацій. Водночас соціальна активність опирається не тільки на конкретні соціокультурні умови, а й на систему виховання, котра підтримує ретрансляцію соціокультурного досвіду. Тому наразі цінними видаються напрацювання у цій царині Р. Штайнера як одного з чільних представників Вальдорфської педагогіки.

Зокрема, у статті "Виховання дитини з точки зору духовної науки" Р. Штайнер відзначає, що лише цілком усвідомлюючи, як впливає на людину застосування до неї того чи іншого виховного засобу, педагог може ефективно діяти в кожному конкретному випадку. Наприклад, дуже важливо навчатися правильному використанню таких основних душевних здібностей, як мислення, (внутрішні) почуття і воля [9]. У людській природі мислитель виділяє три основні сили – мислення, почуття і волю – тісно пов'язані з фізичною організацією людини. На основі процесів мислення і почуттів виникають вольові акти. Водночас цілісне функціонування організму залежить від гармонійного співвідношення вказаних факторів [10]. За умови припинення координації між ними функції окремих частин організму порушуються, внаслідок чого гармонія між почуттями, мисленням і волею руйнується. Так в результаті ослаблення сфери воління, людини не здатна трансформувати свої думки у вольові імпульси. У результаті цього вона втрачає соціальну активність. Хоча людина може на високому рівні розмірковувати, однак не здатна втілити свої думки у дійсність. У випадку домінування сфери почуттів людина не в змозі координувати їх за допомогою розуму, опиняючись у стані соціальної дезінтеграції.

Р. Штайнер вказує на віковий період оптимального розвитку сфер мислення, почуттів і воління. Це період між зміною зубів і початком статевої зрілості, коли педагог може впливати на дитину зовні, встановлюючи зворотній зв'язок з її ефірним тілом [9]. Якщо у перші сім років життя дитини закладається основа здорової і сильної волі, то починаючи з віку зміни зубів, ефірне тіло, котре перебуває у стані розвитку, має надавати міцності й стійкості фізичному тілу.

На думку Р. Штайнера, найсильніші імпульси ефірному тілу надають ті враження й уявлення, через які людина відчуває зв'язок з вічною основою світу. Маються на увазі, насамперед, релігійні переживання. Посередництвом того, наскільки людина відчуває себе включеною в світове ціле (Weltganze), визначається цілісність її вольової організації (einheitliche Willensorganisation). Якщо вона не відчує міцного зв'язку з божественно-духовним, її воля і характер будуть залишатися нерішучими, нецілісними, нездоровими [9].

Вихователь, за твердженням мислителя, може багато досягти за допомогою найпростіших засобів. Для гармонійного розвитку внутрішнього життя особливо корисною буде інформація, запозичена з описів життя видатних вольових людей. Важливим для становлення внутрішнього духовного життя дитини є заглиблення в таємниці і красу природи. З особливим піклуванням варто ставитися до виховання естетичного смаку і пробудження художнього почуття. Натомість музичні заняття мають надати ефірному тілу деякого ритму, який в подальшому допоможе відчувати присутність внутрішніх ритмів у всіх речах [9]. Завдяки становленню почуття прекрасного в особистості дитини розвивається і радість до життя, і любов до буття, і працелюбність. Моральні принципи і настанови, які у цей період формуються переважно на основі ретрансляції попереднього досвіду поколінь, можуть отримати додатковий імпульс завдяки естетичному почуттю, під впливом якого добро сприймається як дещо прекрасне, а зло як потворне.

Загалом, у контексті аналізу напрацювань Гегеля і Штірнера, Штайнер виділяє дві крайнощі у тлумаченні співвідношення волі і мислення. З одного боку – знеособлене, заглиблене у пізнання світу мислення, для якого людина з її творчими силами позбавлена самоцінності, з іншого боку – одна лише особиста воля, котра для взаємної гармонійної діяльності надає надто мало користі [11]. В обох випадках суспільні ідеали, які виникають час від часу у суспільній свідомості, мало впливають на дійсність. Знеособлене мислення, позбавлене волі, не має можливості уповні змінювати об'єктивну дійсність. Поряд з цим, й індивідуалізована воля обмежена в можливості реалізації своїх інтересів у суспільстві. Натомість справжній імпульс суспільним перетворенням можуть дати лише суголосні дії волі окремих особистостей.

Власне цієї думки дотримується і К. Ясперс, на думку якого, єдиною рушійною силою будь-якої соціальної діяльності є воля держави, що допомагає людині реалізувати свою долю. Воля держави не може реалізуватись у бутті окремого індивіда, а лише внаслідок зміни поколінь [12: 338]. Утім, державна воля може й ігнорувати суспільну дійсність на догоду позірним інтересам. Майбутнє людства повністю залежить від виховання окремої особистості. Водночас реалізація державної волі невіддільно пов'язана з функцією держави як інституту насильства. Держава як історично обумовлена субстанційна влада може або "потонути в насиллі, і тоді вона, подібно природі, яка може знищити і залишити в безсильній байдужості, або проявляється в духовно усвідомленій волі" [12: 340]. Власне духовне усвідомлення суспільної волі можливе, насамперед, на індивідуальному рівні. Саме воління творчої меншості як суб'єкта соціальної активності допомагає консолідувати моральні, релігійні, державні, національні цінності в якості об'єктивних начал індивідуальної і суспільної свідомості.

Зазначимо, що у суспільному волінні достатньо складно виділити індивідуальну складову. Тим більше, що воління проявляється у протистоянні різних соціальних тенденцій. У той час, коли один суб'єкт соціальності перебуває на вершині діяльності, інші суб'єкти соціальної активності стараються нівелювати його активність. Таким чином, вольові якості як основа соціальної активності формувались в умовах постійної зовнішньої або внутрішньої загрози, яка вимагала навіть в ситуації крайнього виснаження прийняття швидких раціональних рішень.

Оскільки будь-яка система, зокрема соціальна, рухається в напрямку ентропії, підтримання її функціонування вимагає напруження сил значної кількості людей. Це напруження втілюється, насамперед, в практиці – діяльності людини, націленої на перетворення об'єктивної дійсності. Саме воління є основою здатності людини цілеспрямовано виготовляти знаряддя праці, щоб використовувати їх у майбутньому.

Соціальна активність особистості і суспільства має різний рівень інтенсивності. Зазвичай людина перебуває у стані суспільної апатії. Відсутність соціальної активності, небажання приймати рішення стало формою існування людини в сучасному світі. Існує суттєва різниця між волінням людини, яка шукає своє місце у світі, і волінням індивіда, який відмовляється від боротьби. Більшість людей належить до другого типу воління, оскільки вони впевнені, що якраз соціальна пасивність відповідає їх інтересам.

Виділяють дві основні підстави соціальної апатії людини. В одному випадку людина не бере активної участі в суспільній діяльності. Щоправда "вона має зиск від випадкових умов власного існування" [12: 341]. Хоча людина постійно зіштовхується з вольовими зусиллями і часто вважає їх несправедливими, вона старастся не виявляти свою соціальну активність. Така людина або не має, або володіє послабленим почуттям соціальної відповідальності. В іншому випадку "люди сліпо кидаються у політичне воління. Вони незадоволені своїм існуванням і звинувачують обставини, в яких шукають єдину причину, замість того, щоб шукати її в самих собі" [12: 342]. Хоча ці люди не володіють повною картиною соціальної дійсності, вони цілеспрямовано діють, іноді доходячи до крайнього фанатизму.

Справді вольова соціальна активність можлива лише, якщо особистість повністю усвідомлює соціальну дійсність як відкритий нескінченний простір можливого. Тим більше, що людина час від часу переносить свою відповідальність на божественну волю або волю держави. У сучасному світі, особливо у демократичних спільнотах, людина має брати відповідальність і за себе, і за розвиток суспільства загалом. У тоталітарних спільнотах людина підкоряє свою волю, задовольняючись доступними гаслами і віддаючи владу в руки абсолютної держави.

Бездіяльнісне, позбавлене мети, існування в деяких випадках провокує деструктивну соціальну активність. Людина шукає драматизм у житті і переживаннях, "і якщо на вищому рівні своїх досягнень вона не знаходить задоволення, то сама ж здійснює для себе драму руйнування" [13 : 23]. Власне цим пояснюється незрозуміла підтримка широкими масами населення пошуку "ворогів народу", переслідування інакомислячих, насильницьких переворотів всередині країни і початку загарбницьких воєн.

У контексті цього значний інтерес має проблема існування "темної і сліпої волі" до деструктивності. Ця проблема піднімається в роботах З. Фрейда, Е. Фромма, К. Ясперса. У філософії З. Фрейда соціальна активність людини виводиться з неусвідомлених ірраціональних факторів – інстинктів (лібідо та інстинкту самозбереження) [14]. У психоаналізі людина розуміється як біологічна істота, атрибутом якої є внутрішня потреба в агресії. Культура у такому контексті розглядається як фактор блокування інстинктивно обумовленої агресивності людини. Практично усі соціокультурні феномени, від моралі і до існування суспільства загалом, послідовники психоаналізу виводять з інстинктів. Натомість Е. Фромм доводить, що основою людської соціальної деструктивності є не внутрішньо іманентні людині воління, а зміни в соціокультурному середовищі [13: 254]. На протязі тисячоліть, змінивши умови природного існування в напрямку зростання густоти населення, урбанізації, технізації, а в підсумку становлення сучасного глобалізованого суспільства, людина стає більш агресивною.

Водночас К. Ясперс відмічав, що навіть якщо економічні проблеми були б вирішені, залишається невирішеною проблема, чи є в людині дещо подібне темній і сліпій волі до війни – прагнення до іншого, до виходу із повсякденності, зі стабільності обставин, дещо подібне до знищення і жертвовності, туманний ентузіазм, спрямований на створення нового світу, або далека від дійсності лицарська спрага боротьби [12: 345]. На основі цього мислитель робить небезпідставне припущення, що в глибинах дух є дещо, що час від часу прокидається, коли чуттєві враження реальної боротьби забуті. Вихід за кордони буденності дає людині, якщо не шанс на вихід з конституційованого соціального існування, то хоча б переживання на емоційному рівні можливостей кардинальної зміни свого життя.

У сучасному суспільстві героїзм перетворюється в претензію, в дух героїчного ханжества і безвідповідального критиканства, в перебільшення своїх прав і послаблене усвідомлення зобов'язань і взагалі будь-якої відповідальності. На підставі цього людина поступово втрачає розуміння абсолютності моральних норм, які регулюють соціальну поведінку. Власне тому практично у всіх пострадянських суспільствах за наявності протестних настроїв і розуміння необхідності трансформації суспільства в напрямку формування громадянського суспільства виявляється так мало порядних громадян, які поважають закон.

Доречно зауважити, що в сучасному світі діяльність героїв практично неможлива. Виявлення їх волі наштовхується на супротив суспільства, оскільки вона підважує стабільне функціонування системи. "Лише потреба душі маси захоплюватись створює героїв, коли вона спрямована на віртуозність, здатність ризикувати життям і політичною репрезентативністю; на мить вона вміщає індивіда у центр своєї уваги, однак швидко цілком забуває, коли світло рампи падає вже на когось іншого" [13: 395]. Героїзм виявляється недієздатним в сучасному суспільстві. Більше того, героїзм сучасної людини проявляється не в тому, щоб реалізувати свої таланти або навіть геніальність.

У постіндустріальному суспільстві, в умовах прискорення темпу життя, перенасичення інформаційного простору, найважливішим завданням людини є бажання залишатись самою собою. Саме "напружувати волю у безсиллі перед плином речей, впливати на нього – у цьому мужність самобуття людини, яка здійснює діяльність в політиці" [12: 339]. Власне в цьому проявляється воля людини діяти згідно з тисячолітньою традицією або всупереч їй.

Особистість існує у світі, прориваючись через супротив матеріальних та ідеальних сутностей, лише на основі соціальної активності і вольової націленості на зміни у світі. Соціальна активність особистості може бути дією лише в ідентифікації її з певним соціумом. Якщо особистість виходить за межі соціокультурної традиції, вона позбавляється частини своєї ідентичності. У будь-якому новому соціальному середовищі людина почувається чужою, такою, що не має права на цілісну соціальну активність.

У соціальній системі воля до влади характерне не для усіх людей. Лише одиниці, зокрема особистості, здатні тривалий час перебувати у стані напруження і націленості на участь в соціальній діяльності. Для них характерна можливість не брати до уваги раціонально вмотивовані умови і діяти цілеспрямовано у напрямку досягнення мети.

Воля як єдність суб'єктивного і об'єктивного містить у собі ознаки чогось непостійного і водночас безумовного, тісно пов'язаного з соціальною активністю. Суб'єктивна і об'єктивна сторона волі складають єдине ціле. Якщо виходити лише зі суб'єктивної сторони волі, можна говорити лише про вольові переживання, залишається воля без об'єкту націленості. Висхідною точкою виявлення волі у суб'єктивному існуванні індивіда є ідеї. Це ідеї про повсякденну і професійну діяльність, теоретичні ідеї про первоначала буття, про душу, про стан душі і тіла, про систему цінностей, про мрії і фантазії. Якщо розглядати волю лише як об'єктивну характеристику, ми повністю втрачаємо самобутність існування особистості.

Висновки. Соціальна активність особистості базується на вольових актах, які підтримуються протилежними тенденціями, оскільки у суспільстві завжди простежується протистояння між індивідами, індивідами і суспільства, між окремими соціальними групами. Рівень соціальної активності особистості залежить від того, наскільки вона охоплена внутрішньою вольовою націленістю на зміну соціальної дійсності або перебуває у стані внутрішньої апатії. Залежно від цього соціальна система перебуває у стані відносної врівноваженості або у стані різного ступеня дезінтеграції. Це залежить від того, що будь-яке вольове зусилля незмінно наштовхується на вольові зусилля інших суб'єктів соціальної активності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Можейко М. Воля / М. Можейко // История философии : [энциклопедия]. – Мн. : Интерпрессервис ; Книжный Дом, 2002. – С. 194–195.
2. Румянцев О. К. Введение : Между классической философией культуры и постмодернистской культурологией / О. К. Румянцев, А. Ю. Шеманов // Теоретическая культурология. – М. : Академический Проект, 2005. – С. 7–19.
3. Пелипенко А. А. Культурологические штрихи к портрету постсовременности / А. А. Пелипенко // Мир психологии. – 2005. – № 1. – С. 31–41.
4. Ильенков Э. В. Диалектическая логика : Очерки истории и теории / Э. В. Ильенков. – М. : Политиздат, 1974. – 271 с.
5. Балл Г. О. Категорія особистості у психології : спроба впорядкування поняттєвого поля / Г. О. Балл // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі : [матеріали метод. семінару АПН України, (19 березня 2008 р.)]. – Київ, 2008. – С. 103–110.
6. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості / С. Д. Максименко. – К. : Вид-во ТОВ "КММ", 2006. – 240 с.
7. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 255 с.
8. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб : Питер, 2001. – 288 с.
9. Штайнер Р. Воспитание человека с точки зрения духовной науки [Электронный ресурс] / Рудольф Штайнер. – Режим доступа : <http://www.bdn-steiner.ru/modules.php>.
10. Штайнер Р. Происхождение страданий, происхождение зла, как понимать болезнь и смерть [Электронный ресурс] / Рудольф Штайнер. – Режим доступа : <http://www.bdn-steiner.ru/modules.php>.
11. Штайнер Р. Мой жизненный путь [Электронный ресурс] / Рудольф Штайнер. – Режим доступа : <http://www.bdn-steiner.ru/modules.php>.
12. Ясперс К. Воля в целом / К. Ясперс ; [пер. с нем.] // Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М. : Политиздат, 1991. – С. 338–356.
13. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм. – М. : ООО Издательство АСТ, 2004. – 635, [5] с. – (Philosophy).
14. Фрейд З. Введение в психоанализ / З. Фрейд. – СПб. : Алетейя СПб, 1999. – 181 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Mozheiko M. Volia [Will] / M. Mozheiko // Istoriiia filosofii [History of Philosophy] : [entsiklopediia]. – Mn. : Interpresservis, Kniznyi Dom, 2002. – S. 194–195.
2. Rumiantsev O. K., Shemanov A. Yu. Vvedenie : Mezdu klassicheskoi filosofiei kul'tury i postmodernistskoi kul'turologiei [Introduction : Between the Classical Philosophy of Culture and the Post-Modernist Cultural

- Science] / O. K. Rumiantsev, A. Yu. Shemanov // Teoreticheskaia kul'turologiia [Theoretical Cultural Studies]. – М. : Akademicheskii Proekt, 2005. – S. 7–19.
3. Pelipenko A. A. Kul'turologicheskie shtrikhi k portretu postsovremennosti [Culturological Strokes to the Post-Present Portrait] / A. A. Pelipenko // Mir psikhologii. – 2005. – № 1. – S. 31–41.
 4. P'lenkov E. V. Dialekticheskaia logika : Ocherki istorii i teorii [Dialectic Logic : History and Theory Sketches] / E. V. P'lenkov. – М. : Politizdat, 1974. – 271 s.
 5. Ball G. O. Kategoriia osobystosti u psikhologii : sproba vporiadkuvannia poniattevogo polia [A Category of Personality in the Psychology : the Attempt of Adjusting to the Concept Field] / G. O. Ball // Psikhologopedagogichni zasady rozvytku osobystosti v osvitiomomu prostori : [materialy metodologichnogo seminaru APN, (19 bereznia 2008 r.)]. – Kyiv, 2008. – S. 103 – 110.
 6. Maksymenko S. D. Geneza zdiisnennia osobystosti [The Genesis of the Personality's Realization] / S. D. Maksymenko. – К. : Vyd-vo TOV "KMM", 2006. – 240 s.
 7. Platonov K. K. Struktura i razvitie lichnosti [The Personality's Structure and Development] / K. K. Platonov. – М. : Nauka, 1986. – 255 s.
 8. Anan'ev B. G. Chelovek kak predmet poznaniia [Person as the Knowledge Subject] / B. G. Anan'ev. – SPb : Piter, 2001. – 288 s.
 9. Shtainer R. Vospitanie cheloveka s tochki zreniia dukhovnoi nauki [The Person's Education from the Point of View of the Spiritual Science] [Elektronnyi resurs] / Rudolf Shtainer. – Rezhym dostupu : <http://www.bdn-steiner.ru/modules.php>.
 10. Shtainer R. Proiskhozhdenie stradanii, proishozhdenie zla, kak ponimat' bolezni i smert' [the Origin of Sufferings, the Origin of Evil, how to Understand an Illness and Death] [Elektronnyi resurs] / Rudolf Shtainer. – Rezhym dostupu : <http://www.bdn-steiner.ru/modules.php>.
 11. Shtainer R. Moi zhiznennyi put' [My Course of Life] [Elektronnyi resurs] / Rudolf Shtainer. – Rezhym dostupu : <http://www.bdn-steiner.ru/modules.php>.
 12. Yaspers K. Volia v tselom [Will in General] / K. Yaspers // Yaspers K. Smysl i naznachenie istorii [Yaspers K. Sense and Setting of History]. – М. : Politizdat, 1991. – S. 338–356.
 13. Fromm E. Anatomiiia chelovecheskoi destruktivnosti [Anatomy of Human Destructivity] / E. Fromm. – М. : OOO Izdatel'stvo AST, 2004. – 635, [5] s. – (Philosophy).
 14. Freud Z. Vvedenie v psikhoanaliz [Introduction to Psychoanalysis] / Z. Freud. – SPb. : Aleteia SPb, 1999. – 181 s.

Матеріал надійшов до редакції 22.05. 2013 р.

Kovtun N. M. Volia как основа социальной активности личности.

В статье проанализирован волевой характер социальной активности. Значительное внимание посвящено определению понятий "воля", "активность", "особа", "личность". Анализ воли как основы социальной активности личности происходит в контексте изучения работ Р. Штайнера по соотношению мышления, чувств и воли в структуре человеческой деятельности. Интенсивность волевой социальной активности рассматривается в контексте анализа социальной апатии. Особенное внимание сконцентрировано на изучении соотношения индивидуальной и общественной воли, воли личности и государства. В то же время социальная деструктивность изучается как специфическая человеческая нацеленность на господство над другим индивидом или социальной группой.

Kovtun N. M. Will as the Basis of the Person's Social Activity.

The article analyzes will character of the person's social activity. Much attention is paid to the definition of the notions "will", "activity", "person", "personality". The analysis of will as the basis of the person's social activity is done within the research of R. Steiner's works concerning the correlation between thinking process, feelings and will in the structure of the person's activity. The intensive character of the will social activity is highlighted in the context of the social apathy analysis. The research of the correlation between the individual and social will, will of a person and state is emphasized. The social destructiveness is researched as a particularly human aiming at domination over the other person or social group. It is stated in the article that the social activity of a person is valid only within the particular society. If a person leaves the bounds of the social and cultural tradition he / she is deprived of part of his / her identity. In the new social and cultural environment a person feels alien, the one who does not have the right for the integrated social activity. The person's social activity is based on the will acts which are kept up by the opposite tendencies as in the society there has always been confrontations between individuals, individuals and the society, different social groups. In the social system of willing for power it is the characteristic of not all people. Only single people, particularly personalities, can for a long time be tense and aimed at participation in the social activity. It is characteristic of them to ignore rationally motivated conditions and purposefully achieve their aim. The level of the person's social activity depends on how he is possessed by inner willing aiming for the change of the social reality or is in the state of the inner apathy. Depending on that the social system is in the state of the relative equilibrium or disintegration of different levels. It depends on any will effort definitely bumps into will efforts of the other subjects of the social activity.